

FIKA 'A' AHI			

FIKA SIVI			

PULE'ANGA TONGA
POTUNGĀUE AKO MO E AKO NGĀUE

SIVI MA'A' E KALASI VALU 2015

LEA FAKA-TONGA

PEPA FEHU'I MO E TALI

Taimi: Houa 'e 2

TU'UTU'UNI

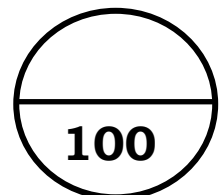
1. 'Oku vahevahe 'a e pepa ni ki he VAHE 'e **FĀ** 'o anga peheni.

VAHE I	:	Laukonga mo e Faka'uhinga Lea	Maaka 25
VAHE II	:	Lea Tonga mo hono ngāue'aki	Maaka 30
VAHE III	:	Kalama mo hono ngāue'aki	Maaka 25
VAHE IV	:	Fatu Tohi	Maaka 20

2. Tali **KOTOA** 'a e **VAHE I** ki he **VAHE IV** 'i he pepa' ni.
3. Ngāue **MA'A** mo **MAAU**.
4. Hiki ho **FIKA SIVI** 'i he puha 'oku 'i 'olunga 'i he tafa'aki to'omata'u' pea mo ia 'i he peesi 19'.

KĀTAKI 'O TĀNAKI 'A E PEPA SIVI' NI KI HE FAISIVI' HE 'OSI 'A E SIVI'.

MAAKA FAKAKĀTOA

VAHE I

LAUKONGA MO E TALI FEHU'I

(MAAKA 25)

KONGA A: Faka'uhinga Lea

(Maaka 13)

Lau 'a e fakamatala' ke mahino pea tali 'a e fehu'i 1 ki he 13.

- 1 Na'e me'a 'a e 'Eiki Palēmia 'o Tonga', 'Eiki Samiuela Pōhiva 'i he māhina 'e taha ki mu'a he Hilifaki Kalauni', 'i he Letioo' mo e Televīsone Tonga' ki he kakai 'o e fonua', 'o fanongonongo ke kau mai 'a e Tonga kotoa ki hono fakama'a 'o e fonua' ko e teuaki ki he Hilifaki Kalauni 'o 'Ena 'Afifio' 'i he
- 5 'aho 4 'o Siulai, 2015'.

Ko 'ene faka'amu' ke hoko 'a e 'aho Tokonaki, 6 'o Sune' ko e 'aho fakama'a kolo fakafonua ia, 'i he ngaahi vahefonua kotoa 'o e **'Otu Tonga'**.

- 10 Na'e taaimu'a heni 'a e Potungāue Takimamata' pea kau ki ai 'a e ngaahi potungāue kotoa pē 'a e Pule'anga'. Ko e taha 'o e ngaahi veve lalahi, na'e faka'amu 'a e 'Eiki Palēmia' ke to'o' ko e ngaahi vaka maumau kuo fuoloa 'enau toka 'i he ngaahi matāfanga 'o Nuku'alofa'.

Na'e mahino e fai poupoua 'e he kakai' 'a e ngāue' ni he ko e teuaki 'o e Hilifaki Kalauni 'o e Tu'i 'o Tonga'. Na'e **ngāue fakataha** 'a e ngaahi tukui kolo' 'i he fe'au'auhi ki he lelei mo e faka'ofa'ofa fakalūkufua 'a e fonua'.

- 15 Na'e fakamāfana 'a e **tapa** mei he tafa'aki 'a e kau taki lotu', he na'a nau taki mu'a 'i he lotu mo e hūfia e ngaahi polokalama 'o e Hilifaki Kalauni'.

Na'e **lele i matangi** 'a e ngāue' pea ma'a 'asini'ini e ngaahi kolo', koe'uhi' ko e ngāue fakataha mo loto-lelei 'a e kakai 'o e fonua'.

- 20 Na'e fakamā'opo'opo'aki 'e he 'Eiki Palēmia' 'ene fakamālō ki he kakai 'o e fonua' 'i he tali angi mo e ngāue fakataha 'o ikuna kāfakafa ai 'a e ngaahi fatongia 'o e Hilifaki Kalauni'. Ko e toki katoanga fakafiefia mo'oni.

Ngaahi Fehu'i:

Tohi 'a e mata'itohi 'o e tali tonu taha' 'i he feitu'u 'oku faka'atā atu'.

- ___ 1. Ko hai na'a' ne fanongonongo ke fakama'a e fonua' ki he Hilifaki Kalauni'?

- A. Pule Fakavahe'
E. Letioo' mo e Televīsone Tonga'
F. 'Eiki Palēmia'
H. Kau 'Ōfisakolo'

P.2

- ___ 2. Ko fē māhina na'e fiema'u ke fakahoko ai e fakama'a fakafonua'?
- A. 'Epeleli
E. Mē
F. Siulai
H. Sune
- ___ 3. Ko e hā e ongo ma'u'anga fakamatala na'e fakahoko ai 'a e fanongonongo'?
- A. Nusipepa Kele'a' mo e 'Initaneti'.
E. Televisone' mo e Taimi 'o Tonga'.
F. Televisone' mo e Letiō Tonga'.
H. Televisone' mo e Nusipepa Talaki'.
- ___ 4. 'Oku 'uhinga 'a e lea **'Otu Tonga'** he **laine 7'** ki he ngaahi feitu'u ko eni'.
- A. Ngaahi motu kotoa 'o Tonga'.
E. Tongatapu, 'Eua mo Niuafo'ou.
F. Tongatapu, Vava'u mo Ha'apai.
H. Ngaahi motu lalahi' pē.
- ___ 5. Ko e Potungāue fē na'a nau taki 'i he ngāue'?
- A. Pa'anga' mo e Palani'
E. Ako mo e Ako Ngāue'
F. Takimamata'
H. Mo'ui' mo e 'Ātakai'
- ___ 6. Ko e fo'i lea **tapa** 'i he **laine 15'** 'oku 'uhinga ia ki he _____.
- A. tokoni
E. lotu
F. fakakaukau
H. kapa
- ___ 7. Ko e me'a mahu'inga taha 'i he fakamatala', na'e fekau'aki ia mo e _____.
- A. nofo melino 'a e kakai 'o e fonua'
E. faka'ofa'ofa 'o e ngaahi matātahi'
F. 'aho mālōlō fakapule'anga he Hilifaki Kalauni'
H. fakama'a 'o e fonua' teu ki he Hilifaki Kalauni'

- ___ 8. Ko e palōvepi 'oku tonu taha ki he kongā lea **“ngāue fakataha”** 'i he **laine 13'** ko e _____.
- A. 'A faka'amu mei
E. Tākanga 'enau fohe'
F. Pelu lā kei mama'o
H. Ngāue 'osikiavelenga
- ___ 9. Ko e poupou 'a e kau taki lotu' ki he Hilifaki Kalauni' ko e _____
'o e ngaahi polokalama'.
- A. lotu'i
E. palani
F. alea'i
H. fakamā'opo'opo
- ___ 10. 'I he palakalafi 6', ko e 'uhinga 'o e kongā lea ko e **“lele i matangi”** ki he _____.
- A. vave pea faingofua e ngāue'
E. tuai pea 'apulu e ngāue'
F. 'ikai ke 'osi e ngāue'
H. tō e matangi lolotonga e ngāue'
- ___ 11. Ko e hā e ola 'o e ngāue 'a e fonua' na'e fakahoko'?
- A. Ne 'ikai ngāue fakataha 'a e kakai'.
E. Ma'a pea faka'ofa'ofa.
F. Loto mamahi e Palēmia'.
H. Ko Nuku'alofa pē na'e ma'a'.
- ___ 12. Ko e hā e 'uhinga na'e lele i matangi ai e ngāue'?
- A. Lahi e ngaahi me'angāue'.
E. Teuteu 'o e Hilifaki Kalauni'.
F. Ngāue fakataha mo loto-lelei 'a e kakai'.
H. He na'e totongi lelei 'aupito.
- ___ 13. Na'e fakamā'opo'opo 'e he 'Eiki Palēmia' 'ene fakamālō ki he kakai' koe'uhi' ko e _____.
- A. ngaahi me'a'ofa na'e foaki'
E. fu'u pa'anga lahi kuo foaki he katoanga'
F. 'osi lelei 'a e Hilifaki Kalauni'
H. tali angi 'a e kakai'

KONGA E: FAKA'UHINGA LEA**(Maaka 12)**

Lau 'a e tohi ko eni' pea tali 'a e fehu'i 1 ki he 10'.

Hōfoa,
Hihifo,
Tongatapu.

'Aho 12 'o Fepueli, 2014.

Minisitā Polisi',
Potungāue Polisi',
Nuku'alofa.

Tangata'eiki,

'Oku ou faka'apa'apa mo fakahoko atu 'i he tohi ni 'a 'eku kole ha **faingamālie** ke u hoko ko ha 'Ōfisa polisi 'i ho' Potungāue'. Na'e tu'uaki 'a e lakanga' ni 'i he Nusipepa Taimi 'o Tonga' 'i he uike' ni.

Na'a' ku ako 'i he Ako Mā'olunga ko Tupou' pea u lava'i lelei 'a e Sivi Fakamo'oni Ako 'a e Pasifiki' 'i he ta'u 2008. Na'a' ku hoko ko e polisi fakakolo 'i Houma he ta'u 2009 – 2013. 'Oku ou lolotonga hoko ko e Taki 'i he to'u tupu 'o e kolo'.

'Oku 'oatu 'a e tohi' ni mo 'eku ngaahi tohi fakamo'oni ako' pea mo 'eku 'amanaki lelei ki ha faingamālie te ke 'omi mo'oku 'i he ta'u 2014.

Te u fakaongoongo atu pē ki he taimi te ke fie ma'u ke faka'eke'eke ai au. Ko 'eku fika telefoni' ko e 25 – 793.

Faka'apa'apa atu,
Sifa Kolo

Ngaahi Fehu'i:

1. Ko e potungāue fē 'oku fai ki ai 'a e tohi'?

(maaka 1)

2. 'Oku nofo 'i fē 'ae toko taha na'a' ne fai 'a e tohi'.

(maaka 1)

3. Ko e hā 'a e ma'u'anga fakamatala na'e ma'u mei ai 'a e tu'uaki lakanga 'ataa'?

(maaka 1)

P.5

3	

4. (i) Ko e Minisitā Polisi' ko e fefine pe tangata?

_____ (maaka 1)

- (ii) Ko e hā ho'ō 'uhinga pe fakamo'oni ki ai'?

_____ (maaka 1)

5. Ko e ta'u 'e fiha na'e hoko ai 'a e toko taha kole ngāue' ko e polisi fakakolo'?

_____ (maaka 1)

6. Tohi ha me'a 'e **UA (2)**, kuo pau ke ma'u 'e he tokotaha kole ngāue'?

i. _____

ii. _____ (maaka 2)

7. Ko e hā e 'uhinga 'o e fo'i lea **faingamālie** 'i he palakalafi 'uluaki'?

_____ (maaka 1)

8. Ko e hā e 'uhinga 'o e tohi ko eni'?

_____ (maaka 1)

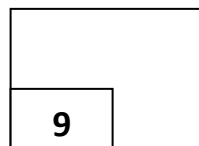
9. Ko hai na'a' ne fakahoko 'a e tohi'?

_____ (maaka 1)

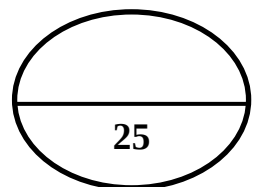
10. Ko e hā e kalasi pe fa'ahinga 'oku kau ki ai 'a e tohi' ko eni'?

_____ (maaka 1)

P.6

V.I

VAHE II: KALAMA' MO HONO NGĀUE'AKI'**(Maaka 30)****KONGA A: Tulenisitivi pe 'Initulenisitivi****(Maaka 4)**

Tohi he tafa'aki 'oku faka'atā atu' 'a e fa'ahinga veape, 'oku kau ki ai e sētesi taki taha. (Tulenisitivi pe 'Initulenisitivi)

1. Te u 'ave 'eku me'a'ofa ki he Sāpate fa'ee'. _____ (½)
2. Na'e tō 'e Sika 'a e matala'i 'akau' he tu'a fale'. _____ (½)
3. Kuo hola e puaka' hono tolongi'. _____ (½)
4. Kuo' ne si'i foki atu. _____ (½)
5. Kuo fakatau pē 'o 'osi. _____ (½)
6. Na'e tufa e pa'anga' ki he kolo' kotoa. _____ (½)
7. Na'e longoa'a 'a e fānau' 'i he hala pule'anga'. _____ (½)
8. Na'e lele oma 'o toitoi he kaungā'api'. _____ (½)

KONGA E: Fa'u Sētesi**(Maaka 6)**

Fa'u ha'o sētesi ki he ngaahi fo'i lea 'oku 'oatu' 'o fakatatau ki he Tu'unga
Fakakalama 'oku ha'i he tafa'aki'.

1. nēsi' **(Nauna)** (1)

2. vala **(Veape)** (1)

3. atu **(Hoaveape)** (1)

4. koe'uhi **(Fehokotakingalea)** (1)

5. koe **(Fetonginauna)** (1)

6. si'i **(Mu'anauna)** (1)

KONGA F: Fakafonu**(Maaka 10)**

Lau 'a e konga tohi' ke mahino pea fili ha fo'i lea mei he puha' 'e tonu mo fe'unga taha' ke mahu'ingamālie 'a e fakamatala'.

nau, hanga, hangē, mei, fakaloto'i, mahu'inga
ngaahi, kau, 'o, 'oku, 'aonga, 'aupito

'Oku **(1)** _____ 'a e mītia' he me'a ngāue 'oku **(2)** _____

lahi ki he anga 'o e nofo 'a e sōsaieti'. 'Oku lava ke **(3)** _____ ma'u e

ngaahi ongoongo lahi mei he **(4)** _____ feitu'u kehekehe 'i he mītia',

(5) _____ ko e sipoti, 'apisia, fakafiefia pehē ki he ngaahi ongoongo

(6) _____ māmani lahi. 'Oku **(7)** _____ 'e he mītia'

(8) _____ uesia pe **(9)** _____ 'a e kau fanongo'

ke nau tui ki he me'a **(10)** _____ tu'uaki mai'.

KONGA H: Fakatonutonu**(Maaka 5)**

I he laine kotoa pē 'oku 'i ai e fo'i lea sipela **hala 'e TAHA**. Laine'i e lea hala' pea tohi e fakatonutonu' he feitu'u 'oku faka'atā atu'.

1. 'Oku fakahoko fakatonga pē _____ (1)
2. 'a e fakataha e to'utupu' 'i he holo'. _____ (1)
3. Ko hono taumu'a ke _____ (1)
4. to e vāofi 'aupito honau vā ngāue' _____ (1)
5. pea faingamalie lahi 'enau feinga'. _____ (1)

KONGA I: Liliu Lea**(Maaka 5)**

Liliu 'a e sētesi' 'o fakatatau ki he fakahinohino 'oku ha'i atu he tafa'aki'.

1. Na'e loto-lelei 'a e Tu'i' ke fakaava 'a e Faka'ali'ali Ngoue 'o e 2015'. **(Tu'i)**

(1)

2. Na'a' ne fononga lalo pē ki he ako'. **(tokolahi)**

(1)

3. 'E fakahoko e fakataha' 'i he holo'. **(Taimi Kuo 'Osi)**

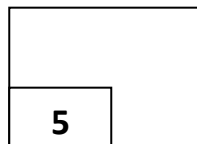
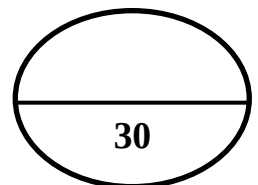
(1)

4. 'Oku ou tuki tāpuni e fale'. **(toko ua)**

(1)

5. Na'a' mau nofo he 'api 'o e hou'eiki'. **(fakamatāpule)**

(1)

P.10**V.II**

VAHE III: LEA TONGA/PALŌVEPI MO HONO NGĀUE‘AKI (MAAKA 25)
KONGA A: Fakahoa e Palōvepi’
(Maaka 5)

Tohi e mata‘itohi ‘o e tali ‘oku ‘uhinga tonu taha ‘ia **Kolomu E** he tafa‘aki ‘oku faka‘atā atu ‘ia **Kolomu A**.

KOLOMU A		KOLOMU E	
_____ 1.	Hangē ha pili ‘efihia’.	A.	Taha ‘oku ta‘efalala‘anga.
_____ 2.	Kīkī to‘u veka.	E.	Taha ‘oku fai‘aki ‘a e kotoa hono ivi’ ‘ene ngāue’.
_____ 3.	Hangē ha mata‘i mohovao’.	F.	Ko ha toko taha talavou mo sino lelei.
_____ 4.	Hangē ha lupe kai kotone’.	H.	Faka‘ilonga ‘o ha me’a ‘oku ‘amanaki ke hoko.
_____ 5.	Hangē ha tavake tā mafua’.	I.	Taha ‘oku ta‘epau hono ‘ulungāanga’.
_____ 6.	Lofa tala matangi.	K.	Ko ha toko taha ‘oku ‘uakai ma‘u pē.
_____ 7.	Heka he va‘a mei popo.	L.	Taha ‘oku kukuta pē hono mamahi’ ‘i loto.
_____ 8.	Hangē ha ‘ulua ‘oho kai’.	M.	Taha ‘oku fakaholomamata ‘ene ngāue’.
_____ 9.	Na‘e hanga ki fē ho sipeiti’?	N.	Taha ‘oku ‘ikai nofo fakataha mo hono to‘u’.
_____ 10.	Likuliku mo ‘ao.	NG.	Taha mahamahaki mo tutue ‘oku fiu fakaakeake ke mo‘ui.
		O.	Teuteu ki ha faingata‘a ‘e hoko ‘i he kaha‘u’.
		P.	Taha ‘oku mo‘ui fakapikopiko.

KONGA E: Faka‘uhinga ‘o e Palōvepi’**(Maaka 5)**

Tohi mai e fo‘i palōvepi ‘oku ‘uhinga ki ai e fakamatala taki taha.

1. Ko e lau ki ha fanga ki‘i me‘a ‘oku fu‘u iiki ‘aupito.

(1)

2. Ko ha taha vaivai kuo‘ ne tokoni‘i ha taha mālohi.

(1)

3. Ko ha taha ‘oku mohe ‘ata‘atā pē he taimi ‘aho kae toki takai holo he taimi po‘uli’ ‘o kumi ha me‘atokoni ke kai pea fa‘a iku faingata‘a‘ia ai.

(1)

4. Ko e tokateu ki ha faingata‘a ‘e hoko mai ‘i he kaha‘u’.

(1)

5. Ko ha taha ‘oku ‘ikai mā ia he kole’.

(1)

KONGA F: Lea Tonga' mo hono Ngāue'aki'**(Maaka 5)**

Lau e sētesi' ke mahino pea fili e lea Tonga 'e fe'unga taha' ke fakafonu'aki e sētesi'.

hohoni , kumi , hikitanga , mokoi , loto , fekita , faka'amu, melino

1. Na'e _____ e me'afaka'eiki 'o Saula' he ko e loto ia 'o e uitou'.
2. Na'e _____ e fāmili 'o e fefine' ke mali mo e tangata mei Kolomotu'a.
3. Ko e taki 'o e fanga manu totolo' na'a' ne _____ ha taha ke ne folo.
4. Na'e hā'ele e Tama Tu'i' ki 'Amelika pea' ne _____ ai pē mo hono 'alo fika 2.
5. Na'e ngāue'aki e _____ 'e 2 ki he ohu e vai ki he Taumafa Kava'.

KONGA H: 'Uhinga 'o e Lea Tonga'**(Maaka 3)**

Tohi mai e 'uhinga 'o e ngaahi lea Tonga ko eni'.

1. namoa: _____

 (1)
2. halifoea: _____

 (1)
3. feta'u : _____

 (1)

KONGA I: Fa'u Sētesi**(Maaka 3)**

Fa'u ha'o sētesi 'o ngāue'aki e ngaahi lea Tonga 'oku 'oatu' ki he'ene tonu taha'.

1. hūmataniu

2. fāngailupe

3. faletōli'a

KONGA K: Lea Ongo Tatau, Sipela Tatau kae 'UHINGA Kehekehe. (Maaka 4)

Fa'u ha sētesi 'e **UA (2)** ki he ongo fo'i lea 'oku 'oatu' kae 'uhinga kehekehe.

1. liu:

i.

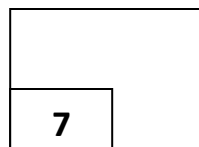
ii.

2. fola:

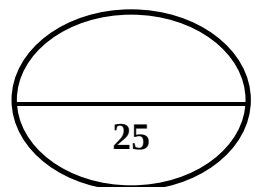
i.

ii.

P.14

V.III

Kaveinga': HILIFAKI KALAUNI 'O E 2015

[illegible]

KONGA E: Fa'u Tu'uaki**(Maaka 5)**

Ko Seini Koula koe 'o Fasi', 'oku 'i ai ho **fale ika** 'oku' ke loto ke tu'uaki atu ke 'ilo 'e he kakai 'o e fonua'. **Fa'u ha'o tu'uaki** ke 'ave ki he Nusipepa Kele'a' ki he fakatātā 'oku hā atu 'i lalo'. Feinga'i e kakai' ke nau afe mai 'o fakatau ho'o 'ika'. Fokotu'u ha **kaveinga** ki ho'o tu'uaki'.

Kaveinga: _____

KONGA F: Fa'u Talanoa

(Maaka 10)

Fa'u ha'o talanoa 'o fekau'aki mo e fakatātā 'i lalo'. 'Oua 'e toe si'i hifo he laine 'e 15. Fiema'u ke hokohoko lelei ho'o talanoa'. Fokotu'u ha kaveinga ki ho'o talanoa'.

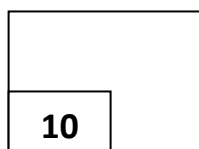

Kaveinga: _____

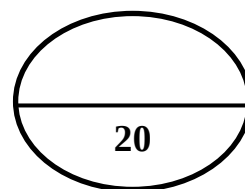
[illegible]

[illegible]

P.18

V.IV

FIKA SIVI			

LEA FAKA-TONGA

2015

(KI HE TOKOTAHA MAAKA SIVÍ' PĒ)

VAHE	MAAKA	MAAKA FAKALELEI	KĀTOA
VAHE I LAUKONGA MO E TALI FEHU'I			25
VAHE II KALAMA' MO HONO NGĀUE'AKI'			30
VAHE III LEA TONGA', 'UHINGA MO HONO NGĀUE'AKI'			25
VAHE IV FATU TOHI			20
KĀTOA			100